

Marko Milošević

Unapređenje regulatornog okvira privatnog obezbeđenja i detektivske delatnosti

Srbija je među poslednjim zemljama u Evropi koja je regulisala aktivnosti nedržavnih aktera u sektoru bezbednosti - firmi za privatno obezbeđenje i detektiva. Zakoni koji regulišu ove dve delatnosti usvojeni su 2013. godine, mada je rad na nacrtima ovih zakona počeo još 2010. godine, kada su, inicijalno, ove dve delatnosti bile obuhvaćene istim nacrtom zakona. Pre toga, zaštita lica i imovine bila je regulisana propisom o društvenoj samozaštiti (doduše drugačijeg svojinskog oblika), koji je Narodna skupština Republike Srbije ukinula 1993. godine, sa setom zakona koji su oblikovali prethodni sistem samoupravnog socijalizma. Zemlje u okruženju, nastale na raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, primenjivale su Zakon o sistemu društvene samozaštite¹ na rad privatnog obezbeđenja i na osnovu tih rešenja, ali i prakse rada, kreirale nove, adekvatnije zakone: primera radi, Hrvatska je isti Zakon o sistemu društvene samozaštite ukinula 1996. godine, zamenivši ga Zakonom o zaštiti osoba i imovine². Kada je reč o detektivskoj delatnosti, tada ne možemo naći istorijske paralele u nekadašnjim zakonima SFRJ, već su zakonopisci imali zadatak da stvore propis na osnovu međunarodnog iskustva i tržišne prakse.

U sektoru privatnog obezbeđenja poslovalo je do 40.000 ljudi, mahom zaposlenih na poslovima fizičkog obezbeđenja. Do licenciranja, bilo je registrovano oko 600 firmi, a ovaj broj je znatno manji nakon licenciranja, gde sada posluje oko 400 firmi u oblasti fizičko tehničkog obezbeđenja, koje upošljavaju nešto preko 30.000 licenciranih radnika.³ Sa detektivima je slična situacija, pa je tako utvrđeno da posluje pedesetak agencija,⁴ a od njih svega 16 agencija ima licencu za rad, a 40 licenci je izdato fizičkim licima.⁵

¹ Zakon o sistemu društvene samozaštite, "Sl. glasnik SRS", br. 14/86

² Zakon o zaštiti osoba i imovine, Narodne novine br. 83/96., 90/96., 196/01

³ Podaci preuzeti iz Obrazloženja izmena i dopuna Zakona o privatnom obezbeđenju

⁴ M. Milošević (2017) Detektivi u Srbiji – (ne)omeđenost zakonom, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 4

⁵ Podaci preuzeti iz Obrazloženja izmena i dopuna Zakona o detektivskoj delatnosti

Zakon o privatnom obezbeđenju (skraćeno: ZPO) menjan je 2015. godine, kada su produženi rokovi za (do tada neuspešno⁶) licenciranje firmi i osoblja, dok Zakon o detektivskoj delatnosti (skraćeno: ZDD) nije menjan, iako su istekli rokovi za licenciranje osoblja. Odgovornost je na Ministarstvu unutrašnjih poslova, koje nije blagovremeno (čitati: do isteka roka za licenciranje) usvojilo neophodne podzakonske akte kojima se uređuje obuka i postupak licenciranja. Posle ovog „gledanja kroz prste“ ovim branšama, ali i policiji, vreme je pokazalo koliko su podobna zakonska rešenja i šta treba promeniti kako bi ove delatnosti bolje i odgovornije funkcionisale.

Na jesenjem zasedanju 2018. godine, Skupština Srbije usvojila je izmene i dopune Zakona o privatnom obezbeđenju⁷ i izmene i dopuna Zakona o detektivskoj delatnosti⁸. U daljem tekstu upoznaćemo čitaoce sa razlozima za donošenje ovih zakona, dobrim i lošim rešenjima, kao i sa propuštenim prilikama.

Razlozi za donošenje izmena i dopuna zakona

Može se ustvrditi da su razlozi donošenja izmena i dopuna zakona dvojaki. S jedne strane imamo izmene šireg normativnog okvira, dok s druge strane imamo raskorak između normiranog i praktikovanog.

Kada je reč o širem normativnom okviru, tu je prevashodno reč o nekolicini zakona koji utiču na delovanje sektora privatne bezbednosti, odnosno detektivske delatnosti. Među takve ubrajaju se Zakon o oružju i municiji⁹ i Zakon o evidencijama i obradi podataka u oblasti unutrašnjih poslova¹⁰. U vreme donošenja Zakona o privatnom obezbeđenju i Zakona o detektivskoj delatnosti (2013. godine), na snazi je bio stari Zakon o oružju i municiji¹¹, koji je propisivao kategorije podataka o ličnosti koje se proveravaju u cilju dodele dozvole za oružje; ovakva vrsta bezbednosnih provera, ili postojanja bezbednosnih smetnji, bile su usklađene sa Ustavnim načelom (čl. 42) da se obrada podataka o ličnosti uređuje zakonom.

⁶ P. Petrović (2016) Anatomija propalog licenciranja privatnog obezbeđenja, Beogradski centar za bezbednosnu politiku

⁷ Zakon o izmenama i dopunama zakona o privatnom obezbeđenju, "Sl. glasnik RS", br. 87/18

⁸ Zakon o izmenama i dopunama zakona o detektivskoj delatnosti, "Sl. glasnik RS", br. 87/18

⁹ Zakon o oružju i municiji "Sl. glasnik RS", br. 20/15

¹⁰ Zakon o evidencijama i obradi podataka u oblasti unutrašnjih poslova "Sl. glasnik RS", br. 24/18

¹¹ Zakon o oružju i municiji ("Sl. glasnik RS", br. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 101/2005, 27/2011- OUS i 104/2013-dr. Zakon

Ovo stanovište je 2012. godine potvrdio i Ustavni sud odlukom o ustavnosti odredaba Zakona o zaštiti podataka o ličnosti ("Sl. glasnik RS", br. 68/12) da pravni osnov obrade podataka o ličnosti mora biti zakon a ne podzakonski akt. Ovo pominjemo stoga što je zakonopisac (MUP) odredio da i pripadnici obezbeđenja i detektivi mogu (u nacrtu je glasilo „moraju“) nositi oružje. To za sobom povlači svojevrstne bezbednosne provere propisane Zakonom o oružju i municiji, čiji je cilj imao i eliminisanje onih kandidata za licencirane pripadnike obezbeđenja/detektive koji su krivično ili prekršajno gonjeni, odnosno koji imaju neke od propisanih bezbednosnih smetnji. Naknadni Zakon o oružju i municiji, pored svojih dobrih strana, bezbednosne provere propisuje mnogo skromnije (npr. čl. 11, stav 6. Zakona)¹² ostavljajući veliki prostor za zloupotrebe. Stoga dva predmetna zakona o čijim izmenama i dopunama je ovde reč, propisuju bezbednosne smetnje (čl. 3 Zakona o detektivskoj delatnosti i čl.3 Zakona o privatnom obezbeđenju), te kategorije podataka o ličnosti koje se obrađuju tom prilikom.

Drugi zakon čije usvajanje je imalo uticaja na izmene i dopune dva predmetna zakona jeste Zakon o evidencijama i obradi podataka u oblasti unutrašnjih poslova. Kako je MUP jedan od najvećih rukovalaca i obrađivača podataka o ličnosti, to je još tokom izrade Zakona o policiji uočeno da bi taj zakon bio „nečitak“ ukoliko bi se u tom dokumentu propisivale sve kategorije podataka o ličnosti. Rešenje je nađeno u sličnoj praksi iz zdravstva, gde je problem prevelikog broja podataka o ličnosti regulisan specifičnim zakonom o evidencijama u zdravstvu, sa kojim se usklađuju svi drugi zakoni iz oblasti zdravstva. Tako je u slučaju zakona o evidencijama u oblasti unutrašnjih poslova propisano, između ostalog, i koje evidencije vodi MUP. Tako su član 66. Zakona o privatnom obezbeđenju i član 27. Zakona o detektivskoj delatnosti, koji su propisivali evidencije koje vodi ministarstvo, brisani, jer je to već regulisano članom 28. Zakona o evidencijama i obradi podataka u unutrašnjim poslovima. Ovo stoga jer ista materija ne može biti uređivana u dva propisa zbog pravne sigurnosti.

Praksa primene dva zakona otkrila je neke od nedostataka ovih propisa čijim otklanjanjem bi se poslovanje olakšalo. Tako je primećeno da je u oblasti tehničkog obezbeđenja uočena nelojalna konkurencija u oblasti prodaje opreme za tehničku zaštitu kojom upravljaju sami korisnici, a ne licencirane firme. Stoga je izmenama i dopunama zakona o privatnom obezbeđenju propisano (čl. 3, st. 1 t. 22) da tehnička zaštita podrazumeva planiranje, projektovanje, ugradnju i održavanje tehničke opreme.

¹² „na osnovu bezbednosno-operativne provere u mestu prebivališta, boravišta, mestu rada, svojim ponašanjem ne ukazuju na to da će predstavljati opasnost za sebe ili druge i javni red i mir;“

Dalje, članom 18. menjan je član 30. postojećeg zakona tako da pod tehničkom zaštitom ne podrazumeva „proizvodnju, marketing, prodaju i ugradnju“ različite tehničke opreme, bez povezivanja na sistem tehničke zaštite. Prethodna formulacija je glasila da tehnička oprema može biti povezana u sistem tehničke zaštite, ali sada je to razgraničeno, te je na ovaj način napravljen otklon od pružanja usluge tehničkog obezbeđenja od proste prodaje opreme. Nedorečeno je zašto bi se neko na tržištu odlučio da investira u uslugu licencirane firme za tehničku zaštitu u odnosu na to da samostalno kupi opremu.

U ovom delu važno je naglasiti i doprinos uređenju regulisanja video nadzora u Srbiji. Kako je Ustavom i Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti propisano, za obradu podataka o ličnosti, pa tako i za upotrebu video nadzora kojom se vrši snimanje lica, neophodni pravni osnov predstavlja zakonsko ovlašćenje ili (pisana) saglasnost ličnosti na koju se podaci odnose. Kako oblast video nadzora nikada nije regulisana krovnim propisom, sem ovih navedenih determinanti, zakonsko ovlašćenje za upotrebu bilo je propisano Zakonom o privatnom obezbeđenju¹³, Zakonom o bezbednosti saobraćaja na putevima¹⁴ (za prekršaje u saobraćaju) i Zakonikom o krivičnom postupku¹⁵ (za dokazivanje krivičnog dela). Mimo tih propisa, zakonom tražena pisana saglasnost snimanih subjekata nije bila sprovodiva u praksi. Tek Zakonom o privatnom obezbeđenju stiču se uslovi za zaštitu imovine upotrebom video nadzora. Kako je ranije primećeno¹⁶, problem prodaje tehničke opreme doživljen je kao nelojalna konkurencija firmi za prodaju opreme, od strane licenciranih firmi za tehničko obezbeđenje. Pored toga, ostajala je pravna nesigurnost u kojim slučajevima je postavljeno video nadzor legalan i može se koristiti kao dokaz na sudu. Izmenama i dopunama Zakona o privatnom obezbeđenju (l. 16. Koji se odnosi na izene čl. 30 Zakona) dodatno je uređena ova oblast time što je propisano da se uslugom tehničkog obezbeđenja ne smatra „*proizvodnja, marketing, prodaja, isporuka, ugradnja protivprovalnih vrata, sigurnosnih brava, ograda i interfona bez mogućnosti vizuelnog snimanja i arhiviranja snimaka na objektima namenjenim za stanovanje, parkiralištima i garažama u sklopu ovih objekata, bez usluge održavanja, nadgledanja i povezivanja u sistem tehničke*

¹³ čl. 30. i 32.

¹⁴ Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima "Sl. glasnik RS", br. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - odluka US, 55/2014, 96/2015 - dr. zakon, 9/2016 - odluka US, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - dr. zakon i 87/2018, čl. 296, čl. 322

¹⁵ zakonik o krivičnom postupku "Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014, čl. 171-173.

¹⁶ P. Petrović, M. Milošević (2015) Novi-stari izazovi privatnog sektora bezbednosti u Srbiji, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 33-34

zaštite;“. Ovim je članom zapravo propisano šta tehničko obezbeđenje nije, a u tim odredbama nema upotrebe video nadzora, već samo prodaja i ugradnja određene opreme, vrata i pristupnih sistema bez mogućnosti snimanja i povezivanja u sistem. Posledično, integrisanje kamera, bilo kakvo snimanje i arhiviranje snimaka potpada pod uslugu privatnog obezbeđenja, za šta se mora imati licenca. Nažalost, problem u praksi predstavlja postavljanje nadzora u stanovima i stambenim zgradama, gde zbog ustavne garancije nepovredivosti stana, nadležni organ za zaštitu podataka o ličnosti nema mogućnost vršenja nadzora u privatnim stanovima.

Oblasti u kojima je došlo do izmena

Oružje

U pogledu iskustava iz prakse koja su pretočena u norme, pohvalna su dva rešenja koja utiču na smanjenje naoružanja u ovom sektoru. Prvo rešenje je razdvajanje poslova obezbeđenja koje se vrše sa oružjem i bez oružja. Izmenama člana razdvajaju se i licence, pa tako sada imamo licence za vršenje poslova fizičko-tehničke zaštite sa oružjem i licence za vršenje poslova fizičko-tehničke zaštite bez oružja. Slično rešenje funkcioniše i u Hrvatskoj gde postoje licence za zaštitare (sa oružjem) i za čuvare (bez oružja).¹⁷ Ovim rešenjem izdvaja se poslovanje nenaoružanog obezbeđenja, koje u Srbiji dominira, a imperativ naoružanog obezbeđenja, koji je svoje utemeljenje imao u bezbednosnim proverama po Zakonu o oružju i municiji, iščezao je propisivanjem bezbednosnih smetnji, ali i uređenjem bezbednosnih provera u Zakonu o policiji. Drugo rešenje koje vredi pozdraviti jeste uvođenje upotrebe gasnog spreja izmenama u članu 46. Ovo sredstvo upotrebljava se nakon fizičke sile, a pre oružja, a svojom odvracajućom funkcijom može da smanji broj povreda i rizike po lica i imovinu. Takođe se propisuju i izuzeci od upotrebe sredstava prinude u istom članu, te se ona ne smeju upotrebiti protiv maloletnika, trudnica, bolesnih i iznemoglih i invalida, osim ukoliko nekim oružjem ugrožavaju nečiji život. Izmene i dopune Zakona o detektivskoj delatnosti u članu 8. predviđaju mogućnost upotrebe spreja u svrhu zaštite sopstvenog života i telesnog integriteta.

Da odnos prema oružju nije jednosmeran, postarali su se zakonopisci te su članom 14 Izmena i dopuna zakona o privatnom obezbeđenju, a koji se odnose na izmene i dopune člana 24 Zakona, dozvolili nošenje „dugog oružja“ u slučaju ratnog i vanrednog stanja u tzv. obavezno obezbeđenim objektima. Na ovaj način su i duge cevi vraćene u posed privatnog obezbeđenja.

¹⁷ Zakon o privatnoj zaštiti, Narodne novine 68/03, 31/10, 139/10

Utisak je da je usluga obezbeđenja diverzifikovana, bilo da je reč o povratnoj informaciji iz prakse ili da se radi o usvajanju regionalnih iskustava, te se upotreba oružja prilagođava specifičnim šticećenim objektima, koriste se i manje invazivna sredstva (sprej) i na koncu, za oružje se licencira deo ljudstva, jer Zakon propisuje da tek polovina osoblja može nositi oružje.

Različite licence

Praksa je iznedrila neophodnost, ili pak svrsishodnost, razdvajanja licenci za zaposlene sa oružjem i onih koji rade bez oružja. U ovom delu, zaposlenima je olakšano da dokaz o psihofizičkoj sposobnosti za rad dostavljaju na pet godina u postupku obnove licence, umesto svake godine, što je predstavljalo bespotreban angažman administracije. Osim ove podele, uvedene su posebne licence za samozaštitnu delatnost, a posebne za pratnju novca u samozaštitnoj delatnosti, kao i za redare. Ova dalja podela reflektuje podelu poslova u sektoru privatnog obezbeđenja. Tako je samozaštitna deatnost uređena posebnim licencama ne bi li se povećala pravna sigurnost ko može, a ko ne može da pruža tu uslugu na tržištu. Na snazi je i dalje ostala odredba po kojoj samozaštitne firme ne mogu pružati svoje usluge na tržištu (čl.45 Zakona o privatnom obezbeđenju). Licence za redare posledica su ukidanja odredaba iz Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, a koje su se ticale obuke i organizacije redarske službe. Praksa je pokazala da su firme za obezbeđenje nevoljne da angažuju svoje ljudstvo na takvim manifestacijama zbog rizika od povreda, te se na ovaj način vaspostavlja sistem obuke redara.

Jačanje inspeksijskog nadzora

Sa stanovišta odgovornosti ovih aktera ukazaćemo i na jačanje inspeksijskog nadzora u ova dva zakona. U poslovanju detektiva, nadzor je bio nedovoljno jasno propisan, što je izazivalo nedoumice u praksi, stoga je zakonopisac proširio članove zakona koji se odnose na nadzor. Članovima 9. - 12. propisana su ovlašćenja i propisani su postupci u vršenju nadzora policijskih službenika, dok su propisane dužnosti i obaveze nadziranih subjekata u skladu sa odredbama kojim se uređuje upravni postupak. U postupku izricanja mera, naglašena je srazmernost, te je propisano da se mora izricati blaža mera ako se njome postiže svrha.

Vršenje nadzora nad firmama za fizičko-tehničko obezbeđenje bilo je temeljnije nego nad radom detektiva, te podaci iz obrazloženja zakona pokazuju da je licencirano 31.826 radnika, ali da je izdato 20.205 legitimacija. Ovo je pokazatelj rada na crno, što je i utvrđeno u nadzoru inspekcije rada. Stoga je u Izmenama i dopunama zakona o privatnom obezbeđenju funkcija nadzora, pored Ministarstva unutrašnjih poslova, proširena i na nadležne inspeksijske službe u skladu sa delokrugom njihovog

rada. Tako je intenzivnim nadzorima inspekcije rada od 2014. godine detektovan veliki broj radnika obezbeđenja koji je radio „na crno“.

Osim prepoznavanja resornih inspeksijskih organa, novinu predstavlja i uvođenje ocene akreditovanog tela o usaglašenosti usluga privatnog obezbeđenja. Postupak ocene može inicirati kako korisnik usluga, tako i davalac usluga privatnog obezbeđenja, kao i drugo zainteresovano lice. Ova novina predstavlja zapravo kontrolni mehanizam kvaliteta usluge, dok se u vršenju inspeksijskog nadzora utvrđuje zakonitost poslovanja. Ipak, ocena usaglašenosti nije ispraćena nikakvom kaznenom odredbom, te se posledice iniciranja ovog postupka manifestuju u odnosu korisnika i davalaca usluga.

Novе tehnologije, a polovična rešenja

Još od usvajanja Zakona o privatnom obezbeđenju 2013. godine, u opisu tehničkih mera zaštite pojavila se kategorija „socijalnih alarma“¹⁸, mada o njima nije bilo reči tokom rasprava o zakonskim rešenjima. Stiče se utisak da je prilikom pisanja pojedinih odredbi koje se tiču tehničke zaštite zapravo uzet inventar tehničkih sredstava dostupnih na (dotad neregulisanom) tržištu i pretočen u zakon. Da socijalni alarm može da se koristi u svrhu dojava određene opasnosti (požar, provala, itd.) kontrolnom centru koji potom poziva adekvatne službe da reaguju, nije sporno. Problem, sa stanovišta Zakona o zaštiti podataka¹⁹ o ličnosti, jeste obrada naročito osetljivih podataka o ličnosti, pre svega zdravstvenih podataka. Kako taj zakon propisuje u čl. 16, za obradu ovih podataka neophodna je pisana saglasnost lica, a zakon nalaže i primenu strožih mera zaštite tih podataka – ko ima pristup tim podacima, pod kojim uslovima, kome ih može preneti, kako se ti podaci čuvaju itd.

U Hrvatskoj se sprovodio projekat²⁰ u okviru koga su stariji sugrađani koji žive u udaljenim oblastima povezani socijalnim alarmom koji, između ostalog, daje podatke i o njihovom zdravstvenom stanju, kako bi iz kontrolnog centra mogli da pošalju adekvatnu pomoć.

¹⁸ „socijalni alarm“ predstavlja elektronsku napravu koja šalje podatke korisnika ove usluge nekom kontrolnom centru. Najčešće su na tržištu prisutni uređaji koji odašilju neke signale upozorenja koji iniciraju kontakt sa osobom, ali ima i sofisticiranijih uređaja koji prate, npr. zdravstveno stanje korisnika te usluge (rad srca, nivo šećera u krvi itd.). Pored neospornih prednosti ovih uređaja, neophodno je dizanje svesti o mogućim zloupotrebama i zaštiti od istih, te jasno propisivanje kruga lica kojima će ti podaci biti dostupni

¹⁹ Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008, 104/2009 - dr. zakon, 68/2012 - odluka US i 107/2012)

²⁰ Videti više u: Večernji list, 2.10.2014. *Sami s narukvicom koja im spašava život*, dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/sami-s-narukvicom-koja-im-spasava-zivot-964579/komentari>

Ne treba sumnjati da se isti proizvodi, ili još sofisticiraniji, mogu naći i na srpskom tržištu. No, bez uređenih mera zaštite, ovo predstavlja rizičnu oblast po korisnike tih usluga, jer se njihovi zdravstveni podaci mogu zloupotrebiti²¹ ili pak uređaji mogu biti hakovani²². Uvođenjem ove vrste tehničke opreme, zakonopisci se nisu pozabavili rizicima, niti je ikakvo mišljenje traženo od Poverenika, što je zakonska obaveza²³ kada se uvode nove tehnologije u obradi podataka o ličnosti. Tokom naknadnih izmena i dopuna Zakona o privatnom obezbeđenju 2015. i 2018. godine, propuštena je prilika da se ovo pitanje pravilno reguliše.

Praćenjem oglašavanih usluga detektivskih i „detektivskih“²⁴ agencija, uočeno je da neke od njih nude usluge poligrafa. Ova naprava detektuje fizičke promene prilikom odgovaranja na pitanja, te vešt operater može da utvrdi kada ispitanik ne govori istinu, stoga je ova mašina poznata i kao „detektor laži“. Policija je koristi kao pomoćnu metodu, ali se rezultati ne priznaju u sudskom postupku. U do sada važećim ovlašćenjima detektiva ne postoji poligrafsko ispitivanje. U kurikulumu obuke za detektiva²⁵ takođe ne postoje obrazovni sadržaji koji bi ove delatnike osposobili za obavljanje ovakvog ispitivanja. Izmenama i dopunama zakona o detektivskoj delatnosti u članu 6. koji se odnosi na izmene člana 11. Zakona, predviđa se dokumentovanje „poligramom lica koje je dobrovoljno pristalo na poligrafsko ispitivanje“.

Ovde se pojam dobrovoljnog pristanka koristi kao zamena za zakonsko ovlašćenje, no zakonopisci se nisu udostojili da u obrazloženju izmena i dopuna objasne otkud prihvatanje rezultata sporne naprave koju sa rezervom koristi MUP, a čije rezultate ne priznaje ni pravosuđe. Ni dobrovoljni pristanak nije precizno utvrđen, a on se može uzeti sa rezervom kada se radi o odnosu nejednake moći – npr. ako poslodavac unajmi detektiva da ispituje svoje zaposlene – ne pristajanje na poligrafsko ispitivanje može biti štetno po zaposlenog, a trema/strah zbog situacije u koju je

²¹ Npr. može izostati reakcija ukoliko neko može profitirati na tome – poput ispunjavanja ugovora o doživotnom izdržavanju u zamenu za nekretninu, gde kažnjenje u pružanju prve pomoći može rezultovati materijalnom dobiti za ugovornu stranu.

²² Poznate su mogućnosti hakovanja uređaja koji kontrolišu rad pejsmejkerja, videti više na: Informacija.rs, 30.05.2017. *Pejsmejkere je lako hakovati: 8600 ranjivosti otkriveno u pejsmejkerima četiri proizvođača*, dostupno na: <https://www.informacija.rs/Vesti/Pejsmejkere-je-lako-hakovati-8600-ranjivosti-otkriveno-u-pejsmejkerima-cetiri-proizvodjaca.html>

²³ Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008, 104/2009 - dr. zakon, 68/2012 - odluka US i 107/2012) čl. 44., st. 1., tač. 7.

²⁴ One agencije koje se nazivaju detektivskim, ili oglašavaju detektivske usluge, a nisu registrovane niti licencirane za pružanje takvih usluga

²⁵ Videti pravilnike iz ove oblasti na internet stranici MUP-a: <https://bit.ly/2r1WOYE>

doveden, skopčan sa mogućom nedovoljnom stručnošću operatera poligrafa, može rezultovati pogrešnom indikacijom laži.

Proširivanje nadležnosti detektiva

Detektivske usluge su izmenama i dopunama proširene te one sada uključuju nekoliko drugih usluga. Naime, detektivi su do sada zakonom bili ovlašćeni da traže lica koja se kriju da bi izbegli krivično gonjenje, dok je sada taj opseg razloga u čl. 10 proširen i na izbegavanje „prekršajnog ili drugog gonjenja“. Ovo u praksi ne znači puno po javni interes, jer prekršajno gonjenje može biti inicirano i privatnom tužbom, zarad nečijeg partikularnog interesa. Ipak, prekršajno gonjenje ima svoj sudski epilog, te bi sudska vlast odlučivala o navodima i dokazima u prekršajnom postupku. Problem ostaje u „drugom gonjenju“, koje gonjenome ne garantuje sudski epilog, već se može svesti na potragu dužnika, ili da dovede do pronalaženja ljudi koji bi svedočili protiv detektivovog klijenta kao zaštićeni svedoci, ili pak mogu biti žrtve porodičnog nasilja na koje se može izvršiti dodatni pritisak - lista potencijalnih motiva za potragom lica je podugačka. I tačka 3 istog člana menjana je pa glasi da detektivi obrađuju podatke o „licima koja anonimno i protivpravno postupaju prema korisniku sa ili bez štetnih posledica“, dok je prethodno glasilo „sa pretnjom štetnim posledicama“, što znači da pretnje ne mora ni biti, niti štetnih posledica. Ostaje i dalje nedorečeno sme li detektiv da obrađuje podatke lica koja ne deluju anonimno, ali ne prouzrokuju štetu?²⁶

Pored navedene dve izmene, dodate su još tri dopunske tačke ovlašćenja detektiva. Tako detektivi mogu da prikupljaju podatke o kandidatima za zapošljavanje, i to podatke koje je poslodavac ovlašćen da prikuplja uz saglasnost kandidata. Druga novina ogleda se u prikupljanju podataka o krivičnim delima po privatnoj tužbi i o učiniocima tih dela. Treća se novina odnosi na prikupljanje podataka o povredama radnih obaveza ili radne discipline. U prvoj novini nije precizno navedeno kome kandidat daje saglasnost – poslodavcu, detektivu ili obojici?

U slučaju da daje samo poslodavcu, treba da bude upoznat da će za njegov račun detektiv prikupljati te podatke. U medijima se povela polemika oko ovog poslednjeg ovlašćenja jer se postavilo pitanje sprečavanja zloupotreba bolovanja radnika. Smatrano je da bi u postupku kontrole bolovanja detektivi imali pristup medicinskim podacima kontrolisanih radnika. Ako je to i bila namera, to je

²⁶ Tačka 2 ovog člana govori da detektiv može obrađivati podatke o licima koja su korisniku prouzrokovali štetu ako su ispunjeni zakonom utvrđeni uslovi odgovornosti za štetu

ostvarivo jedino uz sudski nalog ili saglasnost tog radnika, a za kontrolu bolovanja nije nadležan detektiv, već nadležni zdravstveni organ koji formira komisiju.²⁷

U Srbiji se pod detektivskim uslugama reklamira sijaset usluga koje to po relevantnom zakonu ne mogu biti, niti ih pružaju licencirane detektivske agencije.²⁸ Okolnost u kojoj se građani, pretragom oglasa, obraćaju ovakvim agencijama podseća na period kada su građani olako ostavljali svoje devize u bankama koje su se bavile piramidalnom štednjom. Ishod ove druge okolnosti nam je poznat – masa prevarenih štediša koji su verovali da te banke ne bi poslovale da nemaju dozvolu države. Slično je i sa detektivima: ako je od 50 otkrivenih agencija svega 16 licencirano, to znači da ima dva puta više nelegalnih agencija. Podaci o sprovedenom inspeksijskom nadzoru nad „detektivskim“ agencijama nisu dostupni, ali je efekat takav da građani veruju da takve agencije ne bi radile da nemaju dozvolu države.

Dobro	Loše	Propuštene prilike
Uređenje bezbednosnih provera (oba zakona)	ZDD: Proširivanje nadležnosti detektiva na oblasti koje mogu biti predmet zloupotreba: prikupljanje podataka o osobama koje su predmet prekršajnog ili drugog gonjenja	Uređenje korišćenja novih tehnologija: <ul style="list-style-type: none"> - ZDD: propisivanjem ovlašćenja (poligraf) - ZPO: propisivanjem zaštitnih mera (socijalni alarmi)
ZPO: Diverzifikacija usluga fizičkog obezbeđenja propisivanjem različitih licenci		
ZPO: Uvođenje gasnog spreja kao alternativa upotrebi oružja		
ZPO: Razgraničenje usluga tehničkog obezbeđenja od prodaje tehničke opreme		

²⁷ B92, 20.11.2018. *Srbija: Na bolovanju ste? Pazite leđa, detektiv vas prati*, dostupno na: https://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2018&mm=11&dd=20&nav_id=1471702

²⁸ M. Milošević (2017) *Detektivi u Srbiji – (ne)omeđenost zakonom*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 15-18

Dobro	Loše	Propuštene prilike
Jačanje inspeksijskog nadzora: - ZDD: propisivanjem postupka ZPO: proširenjem kruga nadležnih inspekcija		
ZPO: Dodatno uređena oblast upotrebe video nadzora		

Zaključna razmatranja

Izmenama i dopunama predmetnih zakona unapređena je detektivska delatnost i rad firmi za privatno obezbeđenje. Jednim delom zakonopisci su morali da usklade ove zakone sa izmenama drugih zakona od kojih zavisi njihova primena. Većim delom su izmene vršene u oblastima u kojima je praksa pokazala da postoji mogućnost unapređenja. Stidljiva rasprava o izmenama i dopunama ovih zakona nije obuhvatila širi krug zainteresovanih subjekata, kao što je to bio slučaj kada su donošena inicijalna akta. Čitajući dokumenta, stiče se utisak da je struka davala glavni ton izmenama (kao oni koji ovlašćenja primenjuju), dok je pitanju zaštite prava građana (onih nad kojima se mere primenjuju zarad „povećanja bezbednosti“) posvećeno manje pažnje. Ovo je pre svega reflektovano u proširenim nadležnostima detektiva, koji komercijalno nude sporne usluge poput potrage za licima koji se kriju od „drugog gonjenja“. Pohvalna je diverzifikacija licenci privatnog obezbeđenja, zarad uvođenja većeg reda u nuđene usluge. Uvođenjem upotrebe gasnog spreja obezbeđen je još jedan korak u stepenovanju upotrebi sredstava prinude, što doprinosi povećanju bezbednosti i redukovanju upotrebe oružja. Doduše, novinu predstavlja i mogućnost povratka dugih cevi u oblasti zaštite kritične infrastrukture tokom ratnog i vanrednog stanja. U oblasti tehničke zaštite su učinjeni korisni pomaci u razgraničenju šta je usluga obezbeđenja, a šta prodaja opreme. Praksa inspeksijskog nadzora je ukazala da više nadležnih organa treba da vrše nadzor nad ovim subjektima, dok je u slučaju detektiva propisan postupak nadzora u ovoj oblasti. Rezultati dosadašnjeg rada ukazuju da je prva generacija reformi zaokružena solidnim normativnim okvirom. Primena zakona, i pre svega nadzor nad delegiranim oblastima bezbednosti, predstavlja ključni izazov.